

Időutazás a 2010-ben 100 éves Délmagyarországgal: 1943 (34. rész)

HADIJELENTÉSEK A DONI CSAPDÁBÓL

Hatvanhét hét múlva lesz 100 éves az 1910. május 22-én újjára bocsátott Délmagyarország. Lapunk e jubileuma alkalmából, mintegy visszszám-lálásként, időutazásra hívjuk olvasóinkat: hétről hétre egy-egy esztendő újságtermését átlapozva föl-villantjuk, milyennek láttatta a világot, az országot, a régiót, Szegedet – a Délmagyarországot. A magyar vidék legpatinásabb lapja sorozatának harmincnyedik állomása: 1943.

ÚJSÁSZI ILONA

„Győztes harcok közepette lépik át az újév küszöbét” a „tengely és szövetségesei” – szól a legelső hadijelentés, január 1-jén az első oldalon.

A táj bömböl és vonaglik

„Az ellenség harctevékenységének bizonyos fokú megélénküléséről számol be” a honvéd vezérkar 36. számú hadijelentése január 8-án. Egy nappal később Ferencz Gyárfás aláírással közlünk pillanatfelvételt a „Donmenti állások”-ról: a „vállalkozás”, vagyis három bunker felrobbantása közben „pokollá változik a táj... A még elébb csendes vidék ordít, bömböl, ugat és vonaglik... Tüzérségünk és gyalogságunk nehézfegyverei, tüzgépei zárótűzzel támogatják rohamjárőrünk munkáját. (...) Kézigránát kézigránátot ér, miközben a vörös aknavetők is ugatni kezdenek... Kegyetlenül verik a Don vonalát...”

■ Légvédelmi géppágyú tüzelőállásban – a Donnál

FOTÓK: SOMOGYI-KÖNYVTÁR, HELYISMERETI GYŰJTEMÉNY

arcvonal felét kitevő arcvonalon küzdő Bühm-Ermolli-hadsereg kerekén 45 ezer főt veszített, míg a Don mentén ma küzdő honvédsereg 4 és fél hónap alatt (...), s kétszer olyan hosszú arcvonalon: mindössze 13.332 főt.”

A hátszág együttértéséről árulkodik, hogy az új esztendő első napján

„mét”, de „a hadbavonultak megsegítése” is fontos – tudatjuk január 8-án. Ugyanakkor január 17-én arról adunk hírt, hogy „névre szóló csomagok küldhetők 12 kg súlyhatárig a harctéren lévő munkaszolgálatosoknak” – téli holmik kerülhetnek a dobozokba. „A szójaliszt a világ legtaplálőbb élelmiszere bevonul a magyar háztartásokba.”

Propaganda és cáfolat

„Sztálingrádnál 50 fokos hidegben és 2 méter magas hóban” harcolnak a német katonák, a magyarokat pedig a Donnál „kerítette be az ellenség”. E január 22-i „hírt a miniszterelnök a Magyar Élet Pártjában már csütörtökön megcáfolta”, s éppen ezért vasárnap, január 24-én nagyon is hihető. Mint a január 31-i, a magyar csapatok vörnyezsi csatájáról” a harmadik oldalon „eludgott” részletes tájékoztatóba rejtett pontosítások: „A donmenti harc (...) a magyar haderő bátor helytállásának öröklék fényes bizonyítéka, egyben cáfolata annak az ellenséges állításnak, mintha ezt a harcot 'elveszítettük volna'. A donmenti harcot a magyar hadsereg nem veszítette el, csak veszteségei voltak.” Ezek nagysága „még pontosan meg nem állapíthatók”, de „korántsem akkorák, amint az a közvéleményben elterjedt. Ennek bizonyítására katonai helyen megemlítik, hogy a 2. hadsereg egyharmadrésze most is

KRONOLÓGIA. 1943. január 1-3.: A keleti fronton a szovjetek támadást indítanak a térség északi részén harcoló német erők bekerítésére. **Január 24.:** A 2. hadsereg maradványai kiválnak az arcvonalból. **Január 27.:** Megsemmisül a magyar 3. gyalogezred. **Február 2.:** A német hadsereg kapitulál Sztálingrádnál. **Február 7.:** Szent-Györgyi Albert a németellenes magyar ellenzék képviselőjében, Isztambulban, angol megbízottakkal tárgyal. **Április 24-május 30.:** A „doni poklot” megjárt csapatok hazaszállítása. **Július 31.:** Bajcsy-Zsilinszky Endre memorandumot nyújt át Kállay Miklósnak, követelve a kormány irányváltoztatását, a háborúból való kilépés módjait kimunkálását. **Augusztus 3.:** Meghal Glatfelder Gyula püspök. **November 18.-december 1.:** A teheráni konferencián Roosevelt amerikai elnök, Churchill brit miniszterelnök és Sztálin szovjet vezető vesz részt.

harcban áll az ellenséggel, teljesen rendezetlen és vesztesége csekély.” „Illetékes helyen a leghatározottabban hangsúlyozzák, hogy a 2. hadsereg 'megsemmisüléséről' terjesztett hírek nem egyebek propagandahuzagságnál.”

Arcél: Osváth Tibor Ottó (1906–1963)

A Szegeden 1906. május 28-án született Osváth Tibor Ottó 1924-től 1942-ig a Szegedi Napló, majd a Délmagyarország munkatársa. Közben 1931-33 között a szegedi színház főtitkára volt. 1937-ben a Szegedi Tudományegyetemen jogi doktorrá avatták. Például 1938-ban Magyar Salzburg vagy magyar Szeged címmel írt cikket. 1943-ban, majd 1947-től a lap megszűnéséig (1951) a Budapesti megjelent Friss Újság szerkesztője. Szerkesztésében jelent meg a Magyar színháztörténet 1920-1949 című kötet. 1956-tól haláláig (1963. augusztus 2.) a Ludas Matyi című lap tördelészerkesztője volt.

Megdöböntő összefüggéseket tárunk a sorok között is olvasni tudó elé a január 10-i címlapon: „A honvédezerkar főnökének heti jelentése” szerint „A bolsevizmus ellen küzdő magyar hadsereg 1942 augusztus 20-tól december 31-ig a következő veszteségeket szenvedte: Hősi halott 109 tiszt, 2147 legénységi; sebesült 305 tiszt, 8712 legénység; eltűnt 46 tiszt, 2013 legénység.” Az adatokat összehasonlítják az első világháború veszteségeivel: „az 1915. áprilisi kárpáti húsvéti csatában 3 hét alatt a mai donmenti

Horthy Miklósné országos gyűjtésre hív „a honvéd családokért”. Helyi bizottságok alakulnak, de „gyűjteni csak pénz szabad” – az akció február 7-én zárul. A hadisegély mértéke: 50-200 pengő lehet, miközben „gondoljunk értünk küzdő véreinkre” – írjuk január 10-én.

Házassági kölcsön, csomag

„Az idén is folyósítanak házassági kölcsönöket” – „Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap 1943-ban tovább folytatja a támogatásra szoruló szegény családok megsegítését és szociális védel-

BEZÁR AZ EMKE. „Híres, fényes kávéházai voltak a régi Szegednek, másfajta kávéházak, mint a maiak, ott, ezek mögött a tükkörablakok mögött szövődött a város szellemi életének száz és száz fonala, az emberek második otthona volt a kávéház, ott találkozott a sajtó, a színház, az irodalom és a közigazgatás” – írja Osváth Tibor Ottó január 6-án. Búcsúztatja „a meglévők között legrégebb” Emkét, amit korábban – többek között – Belvárosi kávéháznak is neveztek. 63 éve „a Klauzál térre Ströbl József szegedi kávéház-tulajdonos és vendéglős szép emeletes házat” épített, „amelynek egész földszintjét kávéháznak rendezte be”. „A világháború alatt vette át a kávéház bérletét Dávid Sándor”, aki „egészen a harmincas évek elejéig vezette.” Ekkor jött „Horváth Szilárd, egy felvidéki pénzügyi tisztviselő, aki nagy ambícióval látott hozzá, hogy feltámassza a kávéház régi, fényes korszakát”. Am a „Klauzál térre nyíló sarokajtaja rövidesen, még ebben a hónapban bezárul”, mert „az Emke kávéház helyén márciusban az egyik budapesti pénzügyi fiókja nyit kaput”.

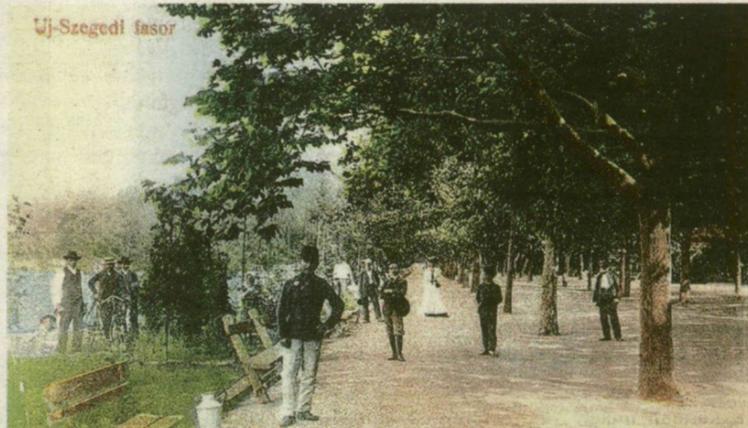
AZ ÚJSZEGEDI VURSTLIBAN

„A felszabadult játékedv, látnivaló, pihenni akarás jellemzi az újszegedi Vigadó háta mögött lévő Népligetet” – állítja július 28-án megjelent, Felerítő úton az újszegedi vurstliban című riportjában Kiss Ottó Miklós.

MUNKATÁRSUNKTÓL

„Az arnyas és padokkal keretezett újszegedi sétányon (...) minden férfi mellett van egy nő, hiszen itt is áll a mondás, hogy minden zsák megtalálja a maga foltját még ma is, amikor a cérna nyaral-

ni ment...” „Az első, ami szembe ötlük a vurstli látogatójának, a motor hajtotta lánchinta”, aztán a hajóhinta, majd a lövölde, s „a jellemet boncoló láda”. De itt várakozik „Sybilla, jövőbe látó papagáj, tengeri malac, amelyeknek az a hivatásuk, hogy föltúrják a jövőt”. A „dobbal hirdetett cirkuszban (...) látható a 'római császár teljes díszben', amint a cirkusz sátránál ügyes kézzel megsétáltatja az igazgató. (...) Mielőtt a vurstlit végleg elhagynánk, tornászok, akrobaták szórakoztatnak bennünket.”

NAPI HÍREK

Tükröt tart szülővárosának és a régióknak a Délmagyarországot. A cikkek, információk fölött a forrás: „saját tudósítónktól” – most 1943-ból.

MUNKATÁRSUNKTÓL

MŰKORCSOLYÁZÓ. A KISOK műkorcsolyázó tanfolyamát lezáró versenyen, a városligeti műjépgályán 7 leány közül „második lett Palócz Magda, Szeged, 23.6 ponttal” (január 6. szerda).

LOPOTT AUTÓBAN A SZÖKÖTT FEGYENC.

„Csütörtökön délelőtt a Szent György-utcai városi bérház elől ismeretlen tettes ellopta dr. Magyar István rendőrorvos autóját. A tettes az egyik szegedi fogház szökött fegyence: Déri József 32 éves asztalossegéd, akit nemrég ítélték halálra.” Az Opel Olympia kocsi Kalocsán került elő (február 6., szombat).

FEKETE KÉZ RABLÓBANDA.

„Öt kiskorú szegedi suhanc 'Fekete Kéz' rablóbandája éjszakánként betörni és lopni” járt. „A rendőrsízt a beteg fantázia kóros rögeszméivel telített lelkeségben, az ügyész a családi élet erkölcsi alapjának megrendülésében, a bíró a nevelés hiányában, vagy elhibázottságában látja a gyermekbűnözés elterjedtségének okát” (március 21., vasárnap).

BEFŐZÉSI CUKOR. „Háztartási célokra csak annak a családnak utalnak ki befőzési cukrot, ahol apró gyermekek vannak éspedig minden tizenkét éven aluli gyermek után félkilónyi mennyiséget” (július 8., csütörtök).

BÉRKOCISVITELDÍJAK. „Újszegedre, akkora távolságra, amelynek megtételéért a bérlő 4 pengőt kér, a bérkocsis 8 pengőt követelt”, s „az éjszakai órákban csak horribilis felárral lehet kocsit kapni és például a hajnali vonatokhoz alig lehet bérkocsist találni, aki fuvar vállalon.” Akadt, akit „Tá-péra 20 pengőért” fuvaroztak. „Új díj-szabást kell megállapítani a konfliskocsi részére” (augusztus 10., kedd).

TOSCA. „A szegedi színtársulat dédelgetett kedvence: az ifjú operaegyüttes, nagy ambícióval és lelkesedéssel készülő Puccini Tosca című operájának előadására.” „T. Török Emil helyettes igazgató vezényli a Toscát.” „Dr. Dalnok Viktor, az operatársulat főrendezője szintén nagyon bizakodó.” A legifjabb magyar Tosca: Soós Katalin.

„Scarpia megszemélyesítője: Katona Lajos” (november 18., csütörtök).

VILÁGHÁBORÚS ÉTREND.

„Papp Viktor: Hogyan kell olcsón főzni háborús időben?” című, az első világháborús idején megjelent könyve „nagyon propagálja a kukoricát, mállisztet mindenféle formában, valamint a házinyúlhúst, amelynek fehérjetartalma igen nagy” (november 25., csütörtök).

SZENT-GYÖRGYI AZ IZMOKRÓL. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság meghívására új vizsgálatairól itt számolt be először a Nobel-díjas Szent-Györgyi Albert professzor. Azt mondta: „Tulajdonképpen mindegy, hogy milyen szervet vizsgálunk. Az élet mindegyik szervben egyformán nyilvánul meg, mindegyik ugyanazt az alapvető funkciót tárja elénk.” „A kutatások eredménye azon fordul meg, hogy az ember nyitott szemmel járjon és minden apróságot megfigyeljen” (december 17., péntek).

NÉPJÓLÉT. A szegedi Népjóléti Szövetkezet „költségvetésének 70 százaléka, körülbelül 960 ezer pengő” a sokgyermekes családok legsúlyosabb gondjának, a lakás megoldása. „Alsóközponon tizenkét 400 négyzetméteres telken épült családi ház építése” befejezést nyert, 18 házat még építenek. „Csengelén 10 családi ház építése volt tervbe véve.” „Ebben az évben 40 tehenet juttatott a szövetkezet tanyai sokgyermekes szegény sorsú családoknak.” „3200 napos csibét” osztottak szét (december 22., szerda).